

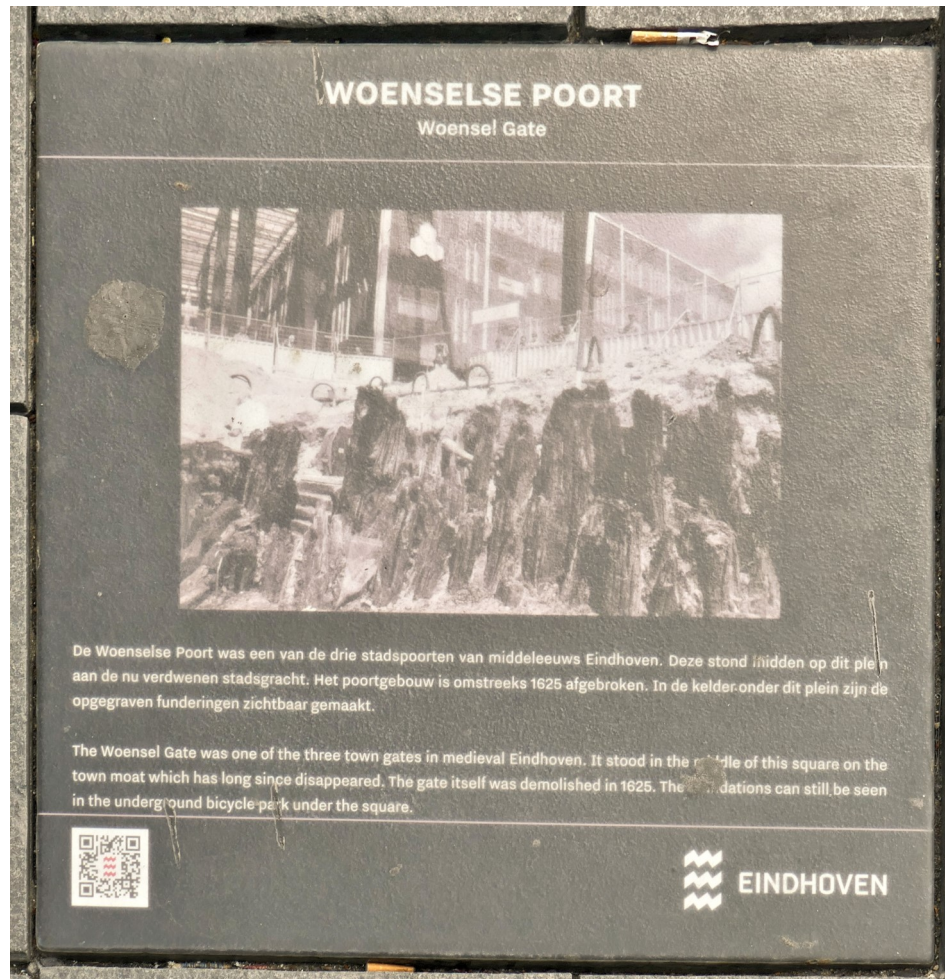
# erfgoed tegelwandeling Eindhovenens 'verborgen verleden'

Eindhoven staat bekend als een moderne dynamische stad. Het oorspronkelijke stadje Eindhoven is al heel oud. Veel resten van dit oude Eindhoven zitten diep onder de grond verborgen. Met 10 'erfgoed tegels' zijn belangrijke punten van dit oude Eindhoven gemarkeerd. Deze wandeling leidt u langs de 10 punten. Het historische Eindhoven spreekt tot u! Bij ieder punt ligt een erfgoedtegel. Soms is zo'n tegel moeilijk vindbaar. Geen nood. De tekst bij de wandeling geeft u alle informatie.

*soms is een erfgoedtegel wat moeilijk te vinden; de tekst bij deze wandeling geeft u echter alle informatie*

Bij de totstandkoming van deze erfgoed tegelwandeling in Eindhoven hebben de volgende partners samengewerkt:

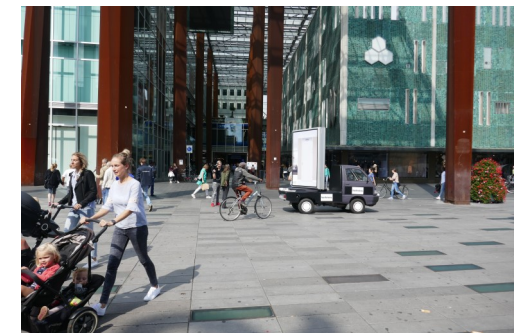
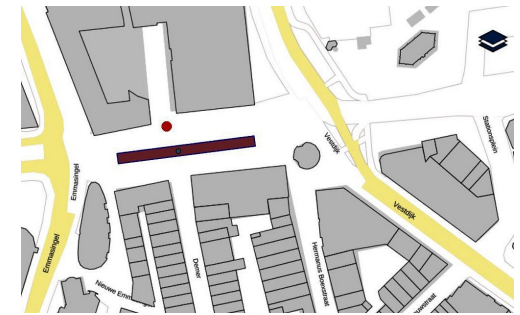
- [Gemeente Eindhoven](#)
- [Nicolaas Clopper Stichting](#)
- [Jos en Bauke Hüsken](#)
- [Stichting Microtoerisme InZicht](#)



## Naar het startpunt.

De wandeling start op het 18 Septemberplein. Als u met de trein bent gekomen verlaat u het station aan de centrumzijde. U loopt naar rechts naar de Bijenkorf die op het 18 Septemberplein staat.

Bent u met de auto gekomen? Die kunt u vlakbij parkeren in de parkeergarage aan de Mathildelaan, naast de Mediamarkt.



18 Septemberplein - Eindhoven

## Punt 1: 18 Septemberplein - Woenselse Poort

De eerste bewoners van Noord-Brabant en omgeving woonden meestal op een hoger gelegen deel van het landschap nabij een beek. In Eindhoven is dat niet anders: de Dommel en de Gender zijn twee beken die het aantrekkelijk maken om hier te vertoeven. In het midden van dit plein is de oorspronkelijke loop van de Gender zichtbaar gemaakt met lichtgevende tegels. In de middeleeuwen bevond zich hier een houten brug en een bakstenen stadspoort. Deze stadspoort wordt in 1437 voor het eerst vermeld, maar is waarschijnlijk ongeveer een halve eeuw ouder. Omdat de poort richting het dorp Woensel (tegenwoordig een stadswijk) gaat, kreeg de poort de naam 'Woenselse Poort'. In de bouwput van de huidige fietsenkelder is in 2007 een uitgebreid archeologisch onderzoek uitgevoerd. Daarbij zijn ook funderingen van bruggen en van de stadspoort gevonden. Deze zijn in de fietsenstalling onder het plein weer zichtbaar gemaakt.

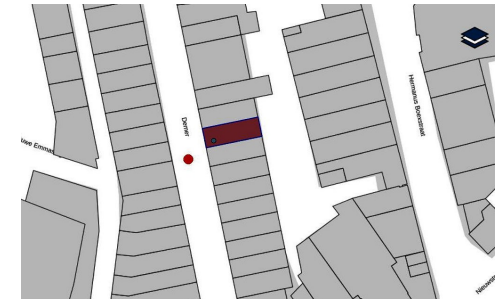


In 1866 kreeg Eindhoven haar eerste treinstation. De spoorweg liep destijds precies over het plein. Na de Tweede Wereldoorlog is het spoor noordelijker opgeschoven, waarna de Bijenkorf en de Piazza in 1969 zijn gebouwd en de brede straat, waarover tot die tijd auto's reden, haar huidige vorm als een plein kreeg. Als herinnering van de dag van de bevrijding van Eindhoven heeft het plein de naam '18 Septemberplein' gekregen.

Op het plein ligt tevens een gedenksteen van de 101ste Airborne divisie die het noorden van Eindhoven van de Duitse bezetting heeft bevrijd. De gedenksteen ligt nu midden op het 18 Septemberplein, richting de Piazza. Het 18 septemberplein wordt tegenwoordig gebruikt voor de wekelijkse markt en evenementen als koningsdag, speciale nationale voetbalwedstrijden en zang- en dansop-tredens. Het plein geeft al eeuwen toegang tot de oude stad en is een bijzonder stuk erfgoed van Eindhoven.

## Naar punt 2.

U verlaat het 18 Septemberplein en loopt langs C&A naar Demer 19. Dit is punt 2.



## Punt 2: Demer 19 - wederopbouw architectuur

Op de oudste kaart van Eindhoven uit ca. 1560 wordt de straat de Demer al aangegeven. Vermoedelijk is de Demer nog ouder dan de kort na 1200 gestichte stad Eindhoven. De stadsbranden van 1486 en 1554 verwoestten het grootste deel van de toen nog overwegend houten bebouwing van Eindhoven.

Ook in de Tweede Wereldoorlog werd de Demer verwoest: dat gebeurde tijdens het zogenoemde Sinterklaas-bombardement van zondag 6 december 1942. Britse vliegtuigen bombardeerden de bij de oude stadskern gelegen Philips fabrieken.

### *het RAF 'sinterklaas-bombardement' van 6 december 1942 sloeg diepe wonden*

De bombardementen werden uitgevoerd op een zondag zodat er geen onschuldige arbeiders zouden omkomen. Veel bommen vielen echter in het hart van de stad. Er kwamen bij deze 'Operation Oyster' meer dan 140 personen om het leven en bijna alle gebouwen langs de Demer werden verwoest.

De wederopbouw begon in oktober 1949. De bouwgrond was duur en werd geleidelijk uitgegeven aan particulieren die, met bepaalde regels, door een eigen architect hun huis lieten bouwen. Een aantal van die particulieren was al winkeleigenaar in 1942. De Demer is sinds de volledige herbouw omstreeks 1955 een symbool voor de wederopbouw van Eindhoven.



## Naar punt 3.

U loopt de Demer uit tot de eerstvolgende kruising. Daar slaat u linksaf. Op de Markt gaat u direct rechtsaf. Punt 3 is op de Markt voor de Kentucky Fried Chicken.



## Punt 3: Marktstraat 1, schuilkelder voor KFC.

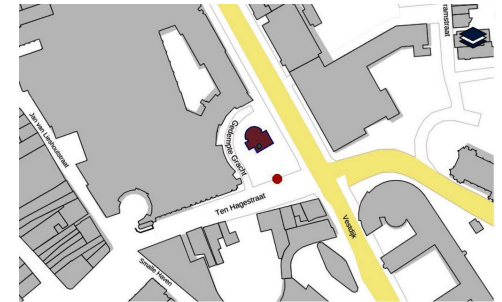
In de zomer staan er tafels en stoelen op: een metalen luik dat toegang geeft tot een voormalige schuilkelder. Tijdens het begin van de dreigende atoomoorlog tussen Rusland en de Verenigde Staten, de zogenaamde Koude Oorlog, tussen 1945 en 1989, werden er op honderden plekken in Nederland schuilkelders aangelegd als bescherming tegen een aanval met

*de schuilkelder is een relict uit de koude oorlog*

zo'n atoombom. In de binnenstad van Eindhoven kwamen er drie: op de Markt in 1953, op de hoek Kerkstraat-Rechtestraat, ook in 1953 en onder het Stadhuis in 1965. De schuilkelder op de Markt werd later tot openbaar toilet verbouwd en is nog een tijd lang opbergplaats geweest voor terrasmeubels van de horeca.

## Naar punt 4.

U loopt langs deze zijde van de Markt verder. Via de Jan van Lieshoutstraat loopt u naar de kruising Kerkstraat / Ten Hagestraat en slaat linksaf de Ten Hagestraat in. U loopt door tot punt 4 villa Ravensdonk, een restaurant.



## Punt 4: Ten Hagestraat 2 - villa Ravensdonk.

Het Kasteel van Eindhoven was een versterkte bakstenen woning omringd door een gracht. Het kasteel werd vanaf 1420 bewoond door de heren van Eindhoven. In 1486 werd een deel van het kasteel verwoest waardoor het onbekend is hoe het kasteel er daarvoor precies heeft uitgezien. Van het in 1502 herbouwde kasteel zijn wel nog enkele bronnen bekend.

De adellijke familie Van Egmond heeft het kasteel van 1482 tot 1551 in bezit gehad. Doordat Anna van Egmond in 1551 met Willem van Oranje trouwde, werd hij de heer van Eindhoven. Doorgaans zullen voornamelijk de rentmeester en ander personeel op het kasteel aanwezig zijn geweest. Het echtpaar was waarschijnlijk vaker in het meer landelijke gelegen kasteel Cranendonck te vinden.

### *het kasteel van Eindhoven is in 1676 geheel gesloopt*

In de Tachtigjarige Oorlog heeft het kasteel gediend als onderkomen voor afwisselend Spaanse en Staatse soldaten. Het kasteel werd meerdere keren geplunderd. In 1604 is het kasteel door allerlei vernielingen deels in verval geraakt. Uiteindelijk werd het in 1676 geheel gesloopt.

In 1830 wordt op het terrein de nog bestaande villa gebouwd. De woning wordt vanaf 1895 Villa Ravensdonck genoemd. Plannen om Villa Ravensdonck, samen het overige erfgoed van Eindhoven, te slopen om het Cityplan van Van den Broek en Bakema uit 1971 te realiseren, gingen niet door.

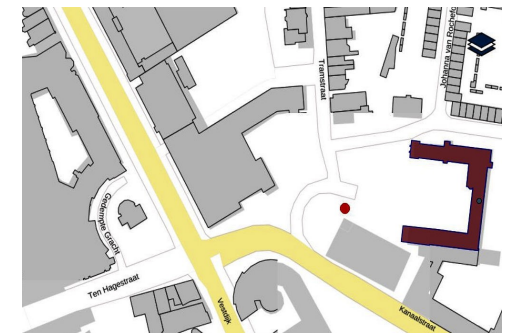
Tussen 1985 en 1992 zijn op het terrein verschillende archeologische opgravingen uitgevoerd die niet alleen fundamenten van het kasteel hebben blootgelegd, maar ook talrijke gebruiksvoorwerpen, zoals majolica-aardewerk hebben opgeleverd.



## Naar punt 5.

U loopt de Ten Hagestraat verder uit tot de kruising met de Vestdijk. Die steekt u over en loopt de Kanaalstraat in. Bij de volgende kruising slaat u linksaf de Augustijnendreef in en loopt door tot nr. 15.

Hier is punt 5.



## Punt 5: Augustijnendreef 15 - Mariënbage.

Mariënbage is één van de oudste plekken in Eindhoven. Die geschiedenis van deze plek gaat terug tot omstreeks 1100. Omstreeks dat jaar werd op deze plaats op een opgehoogd eilandje in het beekdal van de Dommel een kasteeltoren gebouwd. De heren van Cranendonck waren tot 1421 eigenaar van dat kasteel. Zij bouwden echter een nieuw kasteel binnen de wallen van de stad, op de plaats waar tegenwoordig de villa Ravensdonck staat. Vervolgens gaven zij het oude kasteel cadeau aan zes kanunniken, die in het oude kasteel 'die Haghe' een klooster stichtten. Later werd het oude kasteel afgebroken en in 1443 werd er een klassiek vierkant kloostercomplex gebouwd met een kerk die veel groter was dan die in de nabije stad Eindhoven. Het klooster werd "Mariënbage" genoemd.

De kloosterlingen vormden een gesloten gemeenschap; studie en gebed stonden hoog in het vaandel. Zo werd bijvoorbeeld in het klooster het "Florarium Temporum" uit 1472 geschreven, een prachtig geschiedenisboek over de periode vanaf het jaar nul, de Schepping en het begin van het Aards Paradijs, tot de verwoesting van de stad Luik door de Bourgondiërs in 1468. De Eindhovenaren zullen maar weinig contact met het klooster hebben gehad.

### *de kerk van Mariënbage was veel groter dan die van Eindhoven*

In de Tachtigjarige Oorlog is Mariënbage gedeeltelijk verwoest, maar in 1628 weer hersteld, zoals de muurankers laten zien. In 1648 moest het op bevel van de gereformeerden worden ontruimd en gebruikte de rentmeester van de Prins van Oranje het als basis voor zijn belastingheffing. Nog veel later, in de tijd van Napoleon, werden de overgebleven gebouwen gebruikt als graanschuur en later als fabrieksgebouwen.

In 1891 hebben de paters Augustijnen hier opnieuw een klooster gesticht. Enige jaren later werd ook de nu nog bestaande Paterskerk gebouwd. Het huidige klooster heeft aan de zijde van de Dommel nog een groot deel van de oorspronkelijke middeleeuwse vleugel. In de bodem bevinden zich nog tal van archeologische overblijfselen van het oude kasteel en van het oorspronkelijke klooster. Tijdens opgravingen in 1995 en 2007 zijn er delen van in kaart gebracht.



## Naar punt 6.

U loopt de Augustijnendreef uit tot het voetpad langs de Dommel. Dit voetpad loopt u in en vervolgt dit tot de 3e brug.

Hier slaat u linksaf over de brug naar de andere kant van de Dommel, naar de Stratumdijk. U loopt langs het parkeerterreintje naar de linker toegangsweg. Loop die in tot de muur.

Kijk naar beneden. Hier is punt 6, de overblijfselen van het Stenen Huis.



## Punt 6: Stratumsedijk - restanten van het Stenen Huis

Hier stond omstreeks 1450 al een Stenen Huis. Bij dit eigendom hoorde het recht om te mogen vissen in de Dommel tussen de watermolens van Gennep en Stratum. Tijdens de belegeringen van de stad Eindhoven in 1581 werd het gebouw door Spaanse legers verwoest. In 2002 vond hier een uitgebreid archeologisch onderzoek plaats.

*honden en katten waren hun leven niet zeker tijdens een belegering*

Tijdens deze opgraving werden de overblijfselen van allerlei luxueuze voorwerpen gevonden. De meest opmerkelijke vondsten waren echter skeletresten van honden en katten. Deze dieren hebben mogelijk als voedsel tijdens de belegering van de stad in 1581 gediend.



## Naar punt 7.

U loopt terug over de brug en gaat rechtdoor naar het Stratumseind 32. Hier is punt 7, de Oude Rechtbank.



## Punt 7: Stratumseind 32 - de Oude Rechtbank

Op deze plaats stond vanaf 1679 de herberg genaamd 'De Grootte Sterre'. In 1818 wordt hier een rechtbank gevestigd. In 1841-1842 wordt het pand verbouwd zodat het kon dienen als regionale rechtbank. De straatgevel van de oude herberg werd geheel vernieuwd. Op de huidige binnenplaats bevindt zich nog een deel van de voormalige gevangenis in een gebouw uit 1679 dat voorheen onderdeel was van de herberg.

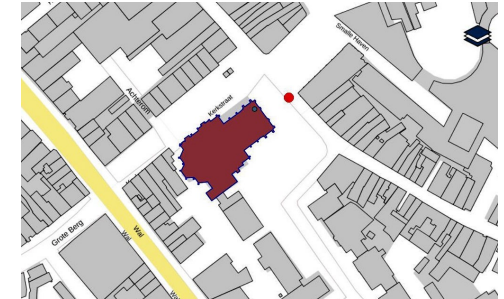
*deze gevangenis was in 1857 overvol*

Het aantal gevangenen dat enkele dagen of weken in de cel moest zitten, bedroeg in 1857 maar liefst 623. De functie van regionale rechtbank heeft het gebouw tot 1877 behouden. In 1902 werd het een kantongerecht. In 1965 werd het gebouw in gebruik genomen door de belastingdienst en toen verhuisde het kantongerecht naar het Stadhuisplein. De belastingdienst heeft echter maar tot 1968 in het gebouw gezeten, waarna het in gebruik is genomen door krakers, Museum Kempenland, de Krabbedans en het huidige café.



## Naar punt 8.

U loopt het Stratumseind verder uit tot u aan uw linkerhand de Catharina-kerk ziet. Dit is punt 8.





## Punt 8: Catharinaplein 1 - Catharinakerk



De middeleeuwse parochie was een gemeenschap van katholieke gelovigen, die waren gebonden aan een bepaalde kerk. De parochiekerk was in alles het middelpunt van de samenleving. Men diende hier op zon- en feestdagen de mis bij te wonen, kinderen te laten dopen, in het huwelijk te treden en, wanneer men stierf, in de kerk of op het kerkhof begraven te worden.

*het is niet bekend of Eindhoven vóór 1340 een eigen kerk had*

Eindhoven lag binnen de grenzen van de parochie van Woensel. Tot in de veertiende eeuw was de pastoor van Woensel tevens pastoor van Eindhoven. Het is niet bekend vanaf wanneer Eindhoven een eigen parochie vormde; de oudste vermelding als parochiekerk dateert pas uit 1371.

Of Eindhoven reeds vanaf de stichting van de stad in 1232 een eigen kerkgebouw had, is niet bekend. De oudste vermelding van het kerkgebouw dateert pas uit 1340. Tijdens het archeologisch onderzoek in 2005-2006 werden overblijfselen van ruim 1000 individuen opgegraven waarna ook veel menselijk DNA uit de middeleeuwen kon worden onderzocht. Meer informatie over de huidige Catharinakerk gebouwd door Pierre Cuypers vindt u in de kerk.

## Naar punt 9.

U steekt de Ten Hagestraat over en loopt de Rechtestraat in tot huisnr. 49. Dit is punt 9.



## Punt 9: Rechtestraat 49 - de Ketel



De Ketel is een perfect voorbeeld van onzichtbaar erfgoed. De voorkant van het pand heeft geen herinneringswaarde voor de bewoners van de stad. De schoonheid zou bij een inventarisatie niet als hoog gewaardeerd worden. Bij een bouwhistorisch onderzoek aan het pand bleek echter dat de gehele kap bestaat uit eikenhouten balken en spanten. In enkele daarvan zijn nog brandsporen zichtbaar, wat bewijst dat zij kort na de stadsbrand van 1554 gebouwd zijn.

### *de Ketel is een foielelijk gebouw, maar wel stokoud*

Dit maakt het gebouw een van de oudste winkelpanden in de binnenstad. Dat betekent, dat het pand bij benadering al vanaf omstreeks 1555 op dezelfde plaats in de Rechtestraat heeft gestaan.

De oorspronkelijke voorgevel is na het bombardement van 1944 bouwvallig geworden. In 1959 was het achterstallig onderhoud dermate hoog dat de gehele top van de voorgevel is afgebroken. De stenen werden bij de herbouw opnieuw gebruikt en om de gevel enigszins toonbaar te maken, werden voorlopig houten schrootjes geplaatst. Door die tijdelijke schrootjes, die zo'n zestig jaar geleden zijn geplaatst, is de ouderdom van het pand in de vergetelheid geraakt. Anno 2017 zijn zowel de schoonheid als de herinneringswaarde van het pand verdwenen en is het de vraag of de voorgevel ooit nog zijn oorspronkelijke uiterlijk terug zal krijgen.

## Naar punt 10.

U loopt de Rechtestraat door tot de kruising met Hooghuisstraat Hier slaat u linksaf. Punt 10 is voor huisnr. 6.



## Punt 10: Hooghuisstraat 6 - kogelgaten

Toen Eindhoven op 18 september 1944 werd bevrijd, waren de meeste bezetters de stad al uit gevlucht. Op enkele plaatsen vonden nog kleine gevechten plaats. Eén van de weinige plekken waar dit nu nog zichtbaar is, kan in de gevel van dit gebouw worden bekeken.

*kogelgaten herstellen was te kostbaar*



## Naar het eindpunt.

U vervolgt de Hooghuisstraat. Aan het eind slaat u rechtsaf de Keizersgracht in. Nu steeds rechtdoor over de Emmasingel. Op de kruising met de Mathildelaan ziet u aan uw rechterhand het 18 Septemberplein weer terug. Dit is het einde van de wandeling.

# Wandelroute langs 10 erfgoed tegels

## Tegelpunten

1. 18 Septemberplein  
Woenselsepoort
2. Demer 19  
wederopbouw architectuur
3. Marktstraat 1  
ingang schuilkelder
4. Ten Hagestraat 2  
kasteel van Eindhoven
5. Augustijnendreef 15  
klooster Mariënhege
6. Stratumseindijk  
het Stenen Huis
7. Stratumseind 32  
de Oude Rechtbank
8. Catharinaplein  
Catharinakerk
9. Rechtestraat 46  
huis de Ketel
10. Hooghuisstraat 6  
kogelgaten

